

## АНОТАЦІЯ

*Водько В.І.* Ідейно-політична боротьба в Церкві Римської Сирії 30-40-х рр. V ст. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 032 – Історія та Археологія. – Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Одеса, 2020.

У *вступі* розкриваються основні завдання дисертаційного дослідження, формулюється методологія, зазначаються хронологічні та територіальні рамки дослідження, вказуються основні досягнення дисертанта.

В *першому розділі* роботи досліджено джерела та наукову літературу з проблеми «Ідейно-політичної боротьби в Церкві Римської Сирії 30-40-х рр. V ст.».

Досліджений комплекс джерел складається з археологічних та письмових, які в свою чергу поділяються на наративні, документальні та юридичні. Кількісно переважають наративні та юридичні джерела, серед перших найбільш важливими є епістолярні тексти, історичні твори та агіографія, серед других – актовий матеріал соборів.

Досліджено специфіку джерел, тенденційність авторів та можливості кожного конкретного джерела для вирішення поставлених завдань.

Корпус наукової літератури було систематизовано за проблемно-хронологічним принципом. Основна увага історіографічного дослідження була зосереджена на питаннях ідейно-політичної боротьби в пізньоантичному християнстві, проблем політичної та соціальної історії Римської Сирії в науковій літературі. Також важливим предметом історіографічного розгляду стали дослідження біографій основних акторів ідейно-політичної боротьби в Сирії: Феодорита Кірського, Феодора Мопсуестійського, Іви Едеського та інших.

Історіографія з теми нашого дослідження починається з епохи ерудитів (XVI ст.), розглянута їх діяльність щодо зібрання та видання джерел, а також їхні досягнення по систематизації та аналізу досліджуваних ними текстів. Далі

розглянута епохи Просвітництва, представники якої спробували виробити світські підходи до релігійної історії.

У *другому розділі* досліджено особливості релігійного та політичного контекстів сирійських суперечок 30-40-х рр. V ст. Зокрема, наступні аспекти:

- організація християнської церкви в Римській Сирії;
- зв'язки сирійців Риму з сирійцями сусідньої Персії;
- Антіохійська школа богослов'я як відображення традиції сирійського християнства та ідентичності сирійців;
- вплив імператорської влади на церковну політику в Сирії;
- роль історичної пам'яті, як складової сирійської ідентичності.

*Третій розділ* присвячено протистоянням у Церкві Римської Сирії 30-40-х рр. V ст.

- розглянуто суперечки навколо скинення на Третьому Вселенському соборі вихідця з Антіохії – Константинопольського патріарха Несторія (428-431). Виявлені основні церковно-політичні угруповання в Римській Сирії, їх мотиви та аргументи;
- досліджено дискусії навколо засудження спадку видатного сирійського теолога Феодора Мопсуестіського. На його прикладі розглянуто ставлення сирійців до видатних представників місцевої теології, як до важливого елементу власної релігійної та локальної ідентичностей;
- вивчено основні церковно-політичні суперечки 40-х рр. V ст.: дискусії щодо скинення Іринія, єпископа Тірського, друга Несторія, конфлікти щодо Едеського єпископа Іви, який був відомим супротивником партії Кирила Александрійського, що перемогла на Третьому Вселенському соборі, а також стосовно Афанасія Перського, якого звинувачували в економічних злочинах проти церкви.

У *висновках* зазначено роль держави у вирішенні церковно-політичних конфліктів у Сирії, роль історичної пам'яті у формуванні сирійської

ідентичності. Автор також стверджує, що позиція того чи іншого діяча в ідейно-політичній боротьбі стала маркером для виявлення його приналежності до певного церковно-політичного угруповання у регіоні.

*Наукова новизна дослідження:*

- вперше детально досліджений та систематизований комплекс джерел з історії ідейно-політичної боротьби в Римській Сирії 30-40-х рр. V ст.;
- вперше проблеми дослідження ідейно-політичної боротьби в церкві Римської Сирії 30-40-х рр. V ст. стали предметом історіографічної розвідки;
- вперше комплексно розглядається пізньоантична сирійська християнська ідентичність, важливою частиною якої є історична пам'ять сирійців як фактор ідейно-політичної боротьби;
- в роботі вперше показана роль локальної релігійної ідентичності, сформованої навколо Антіохійської школи богослов'я та її ключових діячів, зокрема Феодора Мопсуестійського;
- в дисертаційній роботі уточнено ключові аспекти релігійної історії Римської Сирії 30-40-х рр. V ст., а саме: ідейно-політична боротьба в м. Едеса між партіями Раввули та Іви, значна роль сирійського чернецтва у суперечках зазначеного періоду, інституціональний розвиток християнської Церкви в Римській Сирії;
- висунуто ряд висновків щодо ролі політичного і церковно-політичного факторів у подіях ідейної боротьби в Римській Сирії. Виявлено характер політики імператорської влади щодо конфліктів на периферії імперії;
- доведено, що головним мотивом імператорської політики щодо христологічних та церковно-політичних суперечок у Римській Сирії було прагнення до церковного миру, якого прагнули досягнути завдяки компромісним формулам та вимушеним поступкам;
- доведено, що ідейно-політична боротьба в Сирії після Третього Вселенського собору стимулювалася в першу чергу церковно-політичними факторами та фактором ідентичності, а не була виключно богословською суперечкою, як це часто розглядали в попередній історіографії.

*Практичне значення отриманих результатів* дослідження полягає в можливості їх використання для уточнення ряду положень, що викладаються в курсах з історії раннього християнства, історії Близького Сходу епохи Античності, історії Стародавнього Риму, історії раннього Середньовіччя в рамках програм вищої професійної освіти, а також для написання узагальнюючих і спеціальних робіт і створення спеціальних курсів з історії християнства та культури Пізньої античності.

*Особистий внесок здобувача;*

Зміст роботи розкрито в десяти публікаціях в українських і одному зарубіжному виданні, в тому числі в трьох збірниках, визначених ВАК України в якості ведучих в області історичних наук.

Основні положення і матеріали дисертації були *апробовані* у виступах на міжнародних і всеукраїнських конференціях:

Міжнародна наукова конференція «Суспільство давньої, середньовічної і ранньомодерної доби та їхня цивілізаційна спадщина» (Київ, 01 грудня 2017 р.), «Каразінські читання» (історичні науки) 71-ої Міжнародної конференції молодих учених (Харків, 27 квітня 2018 р.), «Релігія і держава у пошуках *modus vivendi*: Українські реалії та світовий досвід» (XXI Міжнародна науково-практична конференція для студентів і молодих учених, 22-23 березня 2019 р. Український католицький університет, Львів), «Курбатовские чтения» (XXXIX Всероссийская научная конференция, Санкт-Петербург, 11-13 листопада.) в 2016-2018 рр. Результати дослідження апробувалися на щорічних звітних конференціях кафедри історії Стародавнього світу та Середніх віків, а в 2019 р. кафедри Всесвітньої історії Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова.

*Ключові слова:* Римська Сирія, християнство, пізня античність, Візантія, Антіохія, Едесса, Несторій, Феодор Мопсуестійський, Третій Вселенський собор, історична пам'ять, Іва Едеський, Раввула Едеський, ідейно-політична боротьба.

## ANNOTATION

*Vodko V.* Ideological and political struggle in the Church of Roman Syria 30-40-th of the 5-th century - qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of historical sciences (doctor of philosophy) on a specialty 032 - History and Archeology. - Odessa National University. I.I. Mechnikov, Odessa, 2020.

*The introduction* reveals the main objectives of the dissertation research, formulates the methodology, indicates the chronological and territorial framework of the study, observes the main achievements of the dissertation.

*The first chapter* examines the sources and scientific literature on the problem of *Ideological and political struggle in the Church of Roman Syria in the 30-40-th of the 5-th century*.

The studied set of sources consists of two types: archaeological and written, which in their turn are divided into narrative, documentary and legal. Narrative and legal sources predominate, among the former the most important are epistolary texts, historical works and hagiography, among the latter - the act material of the Councils.

The specifics of the sources, the tendencies of the authors and the possibilities of each specific source for solving the tasks are studied.

The corpus of scientific literature was systematized according to the problem and chronological principle. The main focus of historiographical research was on issues of ideological and political struggle in Late Antiquity, the problems of political and social history of Roman Syria in the scientific literature. Also an important subject of historiographical consideration was the study of biographies of the main actors of the ideological and political struggle in Syria: Theodoret of Cyrus, Theodore of Mopsuestia, Ibas of Edessa and others.

Historiography on the topic of our study begins with the era of Antiquarians (16-th ct.). Author has considered their activities in the collection and publication of sources, as well as their achievements in the systematization and analysis of the texts of sources. Next we consider the Enlightenment, whose representatives tried to develop secular approaches to religious history.

*The second chapter* examines the features of the religious and political contexts of the Syrian disputes of the 30-th and 40-th of the 5th century. In particular, the following aspects:

- organization of the Christian church in Roman Syria;
- connections between Syrians of Rome and the Syrians of neighboring Persia;
- Antioch school of theology as a reflection of the tradition of Syrian Christianity and the part of common Syrian identity;
- the influence of imperial power on church policy in Syria;
- the role of historical memory as a component of Syrian identity.

*The third chapter* is devoted to the confrontation in the Church of Roman Syria in the 30-th and 40-th of the 5th century:

- disputes over the overthrow at the Third Ecumenical Council of the native of Antioch - Patriarch of Constantinople Nestorius (428-431) were considered. The main church and political groups in Roman Syria, their motives and arguments are revealed;

- discussions around the condemnation of the legacy of the prominent Syrian theologian Theodore of Mopsuestia were studied. His example examines the attitude of Syrians to prominent representatives of local theology, as an important element of their own religious and local identities;

- studied the main ecclesiastical and political disputes of the 40-th: discussions on the overthrow of Irenaeus, Bishop of Tyre, comrade of Nestorius, conflicts over Bishop Ibas of Edessa, who was a well-known opponent of the party of Cyril of Alexandria, which won at the Third Ecumenical Council, and concerning Athanasius of Persia, who was accused of economic crimes against the church.

*The conclusions* indicate the role of the state in resolving church-political conflicts in Syria, the role of historical memory in the formation of Syrian identity. The author also argues that the position of the one in the ideological and political struggle has become a marker for identifying his affiliation with a particular church and political group in the region.

Scientific novelty of the study:

- for the first time a set of sources on the history of ideological and political struggle in Roman Syria in the 30-th and 40-th was studied in detail and systematized;

- for the first time the problem of studying the ideological and political struggle in the church of Roman Syria in the 30-40-th of the 5-th century became the subject of historiographical research;

- for the first time the Late Antique Syrian Christian identity is comprehensively considered, an important part of which is the historical memory of the Syrians as a factor in the ideological and political struggle;

- the role of the local religious identity formed around the Antioch school of theology and its key figures, in particular Theodore of Mopsuestia is shown for the first time in the work;

- the dissertation clarifies the key aspects of the religious history of Roman Syria in the 30-40-th of the 5-th century, namely: the ideological and political struggle in Edessa between the parties of Rabbula and Ibas, the significant role of Syrian monasticism in the disputes of this period, institutional development the Christian Church in Roman Syria;

- a number of conclusions were made about the role of political and ecclesiastical and political factors in the events of the ideological struggle in Roman Syria. The foundation of the policy of the imperial power on conflicts on the periphery of the empire is revealed;

- it has been proved that the main motive of the imperial policy regarding Christological and ecclesiastical and political disputes in Roman Syria was the desire of religious peace, which they sought to achieve through compromise formulas and forced concessions;

- it is proved that the ideological and political struggle in Syria after the Third Ecumenical Council was stimulated primarily by church and political factors and the factor of identity, and was not exclusively a theological controversy, as was often considered in previous historiography.

The *practical significance* of the results of the study lies in the possibility of their use to clarify a number of provisions taught in courses on the history of early Christianity, the Middle East, Antiquity, the history of ancient Rome, the history of the early Middle Ages in higher education, and writing general and special works and the creation of special courses on the history of Christianity and culture of Late Antiquity.

### **Personal contribution of the applicant**

The content of the work is disclosed in ten publications in Ukrainian and one foreign edition, including three collections identified by the Higher Attestation Commission of Ukraine as leaders in the field of historical sciences.

The main provisions and materials of the dissertation were tested in speeches at international and national conferences:

International Scientific *Conference Society of Ancient, Medieval and Early Modern Times and Their Civilizational Heritage* (Kyiv, December 1, 2017), *Karazin Readings* (historical sciences) of the 71st International Conference of Young Scientists (Kharkiv, April 27, 2018) , *Religion and the state in search of modus vivendi: Ukrainian realities and world experience* (XXI International scientific and practical conference for students and young scientists, March 22-23, 2019 Ukrainian Catholic University, Lviv), *Kurbatov readings* (XXXIX All-Russian scientific conference, St. Petersburg, November 11-13.) in 2016-2018. The results of the study were tested at the annual conferences of the Department of Ancient and Medieval History, and in 2019 the Department of World History of Odessa National I.I. Mechnikov University.

*Key words:* Roman Syria, Christianity, Late Antiquity, Byzantium, Antioch, Edessa, Nestorius, Theodore of Mopsuestia, the Third Ecumenical Council, historical memory, Ibas of Edessa, Rabbula of Edessa, ideological and political struggle.



### ***Список публікацій здобувача:***

#### ***Публікації у фахових виданнях:***

1. Водько В. Письмо Прокла Константинопольского к Домну Антиохийскому. *Гілея*. Випуск 112 (№ 9) 2016 С. 7-12
2. Водько В. Интерпретация взглядов Феодора Мопсуэстийского в письме представителей Армянской Церкви к Проклу, патриарху Константинопольскому. *Емінак: науковий щоквартальник*, 2017, № 3(19) Т. 2, С. 89-94.
3. Водько В. Біблійні теми в історичній пам'яті сирійців-християн доби пізньої античності. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2020 Том 31. Номер. 1. - С. 60-65

#### ***Публікація у закордонному виданні (країни Європейського союзу)***

4. Vodko V. The Era of the martyrs in the historical memory of the syrian christians (for the period between the late IV century and the first half of the V) // *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej*. Том 45 № 2, 2021. Р. 37-53.

#### ***Публікації в інших наукових виданнях:***

5. Водько В. Письмо Прокла Константинопольского к Иоанну Антиохийскому как исторический источник *Полілог, збірник статей молодих науковців з історії, філософії та культурології*. Випуск 1. Одеса, 2014. С. 22-30.
6. Водько В. Образ Иоанна Антиохийского в переписке Прокла Константинопольского. *Полілог, збірник статей молодих науковців з історії, філософії та культурології*. Випуск 2. Одеса, 2015. С. 21-27.
7. Водько В. Интерпретация поглядів Феодора Мопсуестіського в листі ієрархів вірменської церкви до Прокла, патріарха Константинопольского. *Libra: Збірка наукових праць Кафедри історії стародавнього світу та середніх віків*. Випуск IV. Одеса. 2017 – С. 33-42.
8. Водько В. Идейно-политическая борьба в Эдессе в 30-е гг. V в. *Каразінські читання (історичні науки) Тези доповідей 71-ї міжнародної наукової конференції 27 квітня 2018 р.* Харків 2018. С. 53-54.

9. Водько В. «О всеобщем мире и спокойствии мы заботимся». Политика константинопольских властей в сирийских провинциях в эпоху Третьего вселенского собора. *Византийская мозаика: Сборник публичных лекций Эллено-византийского лектория при Свято-Пантелеимоновском храме*/Ред. проф. С.Б. Сорочан; сост. А.Н. Домановский. – Выпуск 7. Харьков: Майдан, 2019. С. 65-70

10. Водько В. Дослідження релігійної історії Римської Сирії на території України: історія та сучасний стан. *Полілог. Збірник статей молодих науковців з історії, філософії культурології*/редкол.: Кушнір та ін. – Вип. 7. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. С. 5-15.